

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, доцента Блажка Олега Анатолійовича на дисертаційне дослідження Авдєєвої Ольги Юріївни на тему «Підготовка майбутнього вчителя хімії до формування гностичних умінь в учнів у позакласній діяльності», подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки

Актуальність теми виконаної роботи та її зв'язок із галузевими науковими програмами. Актуальність звернення дисертантки до обраної проблеми не викликає сумніву з ряду причин. По-перше, для реалізації пріоритетних напрямів реформування освітньої галузі України необхідно змінювати й систему вищої педагогічної освіти на предмет її ефективності, результативності та відповідності сучасній компетентністній парадигмі. Майбутні вчителі хімії повинні бути готовими в межах формування ключових та предметної компетентностей, і до забезпечення розвитку в учнів здатності до аналізу явищ, оцінювання та переосмислення дійсності з урахуванням життєвих пріоритетів, що безперечно актуалізує необхідність формування їх гностичних умінь. По-друге, успішне розв'язання вищезгадуваної проблеми загальної середньої освіти додатково потребує відповідної модернізації та вдосконалення процесу підготовки майбутніх учителів хімії у закладах вищої освіти ще й з огляду на необхідність впровадження Концепції Нової української школи. По-третє, представлене до захисту дисертаційне дослідження є складовою комплексного наукового дослідження кафедри професійно-педагогічної, спеціальної освіти, андрагогіки та управління Житомирського державного університету імені Івана Франка на тему «Професійна підготовка майбутніх фахівців в умовах ступеневої освіти» (державний реєстраційний номер 0110U002274).

Своєчасність дисертаційного дослідження підтверджується низкою суперечностей, на яких слушно наголошує дисертантка й котрі дійсно

посилують значущість звернення до окресленої проблеми, а саме: між зростаючими потребами суспільства в формуванні гностичних умінь в учнів та недостатньою орієнтацією професійної підготовки майбутнього вчителя хімії на реалізацію зазначеної діяльності; між соціальною потребою в глибокому оволодінні майбутніми вчителями хімії знаннями, вміннями та навичками, спрямованими на формування гностичних умінь в учнів у позакласній діяльності, та наявним рівнем їх підготовки до здійснення відповідної діяльності; між сучасною потребою відображення в змісті освітнього процесу закладів вищої освіти аспектів усвідомленого формування гностичних умінь в учнів у позакласній діяльності та недостатністю науково-методичного забезпечення для задоволення цієї потреби.

Доцільність досліджуваної проблеми зумовлена тим, що у процесі наукового пошуку здобувачці вдалося розв'язати низку завдань, котрі, у контексті досліджуваної проблеми, ще не були предметом окремого педагогічного дослідження в Україні й потребували своєчасного вирішення.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, рекомендацій і висновків, що сформульовані у дисертації, забезпечена, зокрема, ґрунтовною джерельною базою, в якій відображено різні аспекти досліджуваної проблематики, що розкриті вітчизняними і зарубіжними дослідниками. Відмічаємо чіткість і вмотивованість наукового апарату дослідження, коректність, логічну несуперечливість у визначенні об'єкта, предмета, мети й завдань дослідження.

Обґрунтованість результатів дослідження підтверджується застосуванням достатнього комплексу методів (теоретичних, емпіричних, математичної статистики), перелік яких досконало представлено у вступній частині роботи. Варто відзначити, що методи підібрано та застосовано відповідно до конкретних завдань експериментального дослідження.

Досить широкою є експериментальна база дослідження. Запропонована авторська модель підготовки майбутнього вчителя хімії до формування

гностичних умінь в учнів у позакласній діяльності та поетапна методика її реалізації пройшли експериментальну перевірку у п'яти закладах вищої освіти. Достовірність результатів дослідження також підтверджується статистично необхідною вибіркою учасників, які брали участь в педагогічному експерименті. На різних етапах науково-дослідної роботи було задіяно 214 учителів закладів загальної середньої освіти, 10 викладачів закладів вищої освіти, 357 учнів закладів загальної середньої освіти та 338 здобувачів вищої освіти.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується також широкою апробацією результатів дослідження. Дисертантка представила основні положення своєї дисертаційної роботи на 20 міжнародних, всеукраїнських та регіональних науково-практичних конференціях.

Наведені у роботі наукові положення та висновки, сформульовані дисертанткою, свідчать про цілісність проведеного дослідження, наукову обґрунтованість і достовірність результатів, а також мають теоретичне і практичне значення для підготовки майбутніх учителів хімії.

Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації О.Ю. Авдєєвої відзначаються трьома рівнями наукової новизни: здобуто вперше, удосконалено, набуло подальшого розвитку. Так, дисертанткою *вперше*: розроблено модель підготовки майбутнього вчителя хімії до формування гностичних умінь в учнів у позакласній діяльності та поетапну методику її реалізації; визначено структурні компоненти готовності майбутнього вчителя хімії до формування гностичних умінь в учнів у позакласній діяльності, її критерії, показники та рівні сформованості; обґрунтовано педагогічні умови підготовки майбутніх учителів хімії, що забезпечують ефективність набуття готовності майбутнього вчителя хімії до формування гностичних умінь в учнів у позакласній діяльності; *удосконалено* зміст, форми, методи формування гностичних умінь в учнів та майбутнього вчителя хімії; *уточнено* сутність понять «гностичні вміння

учня», «підготовка вчителя», «позакласна діяльність із хімії в закладі загальної середньої освіти», «підготовка майбутнього вчителя хімії до формування гностичних умінь в учнів у позакласній діяльності»; *подальшого розвитку набули* уявлення про сучасні форми, методи та засоби підготовки майбутнього вчителя хімії до формування гностичних умінь в учнів у позакласній діяльності.

Дисертаційне дослідження О.Ю. Авдєєвої відзначається практичною значущістю, що полягає в поетапній реалізації методики запропонованої авторської моделі підготовки майбутнього вчителя хімії до формування гностичних умінь в учнів у позакласній діяльності у п'яти закладах вищої освіти, про що засвідчують надані ними довідки.

Закладам вищої освіти запропоновано для практичної реалізації оновлене навчально-методичного забезпечення (силабус, навчальна, робоча програми) обов'язкової навчальної дисципліни «Позаурочна робота з хімії», а також авторські навчально-методичні посібники для викладання вищезазначеної дисципліни, які містять інструктивно-методичні матеріали до лабораторних занять, методичні рекомендації до організації самостійної та індивідуальної роботи студентів.

Основні положення, сформульовані О.Ю. Авдєєвою на підставі одержаних результатів дослідження, готові до широкого впровадження у методичну підготовку майбутніх учителів хімії, а також можуть бути використані в процесі вдосконалення освітніх програм, навчальних планів, розробки робочих програм, написання посібників і підручників, підготовки вчителів хімії до професійної діяльності.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Зміст рукопису дисертаційної роботи логічно узгоджений, чітко структурований, конкретний та послідовний, відзначається єдністю теоретичних положень. Дисертаційна робота за структурою, змістом та оформленням відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України. У дисертаційній роботі з належною повнотою розкрито результати виконання кожного із п'яти поставлених

дослідницьких завдань. Робота має завершений теоретико-експериментальний характер самостійного дослідження, що робить відповідний внесок у розвиток науково-методичних основ професійної підготовки майбутнього вчителя хімії.

Структура роботи зумовлена логікою дослідження й складається з вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (202 найменування, з них 7 – іноземною мовою) та 25 додатків. Повний обсяг дисертації – 359 сторінок, з яких 204 – основного тексту. У роботі подано 34 таблиці, 13 рисунків.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми дослідження; визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження; окреслено комплекс методів дослідження; охарактеризовано експериментальну базу; розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів; представлено відомості про особистий внесок здобувачки, апробацію та впровадження основних результатів дослідження, публікації, структуру й обсяг дисертації.

У першому розділі «Теоретичні засади проблеми підготовки майбутнього вчителя хімії до формування гностичних умінь в учнів у позакласній діяльності» на основі аналізу психолого-педагогічної та науково-методичної літератури обґрунтовано науково-теоретичні засади проблеми підготовки майбутнього вчителя хімії до формування гностичних умінь в учнів у позакласній діяльності. З'ясовано сутність і зміст базових понять дослідження: «вміння», «гностичні вміння», «гностичні вміння учня», «формування гностичних умінь в учнів у позакласній діяльності з хімії», «гностичні вміння вчителя хімії», «діяльність», «позаурочна діяльність», «позакласна діяльність», «позакласна діяльність із хімії», «позакласна робота вчителя». Також охарактеризовано основні гностичні вміння, якими повинен володіти учень, наведено їх класифікацію. Визначено наукові підходи до проблеми формування гностичних умінь майбутніх учителів хімії, а саме: системний, діяльнісний, компетентнісний, особистісно орієнтований, технологічний. Розкрито особливості організації позакласної діяльності з

хімії у закладах загальної середньої освіти, з'ясовано її основні завдання, форми (індивідуальна, групова, масова) та принципи (науковість, доступність, актуальність та практична значущість, зв'язок з життям, цікавість для учнів).

У другому розділі «Моделювання процесу підготовки майбутнього вчителя хімії до формування гностичних умінь в учнів у позакласній діяльності» спроектовано модель, яка складається з цільового, методологічного, змістового, організаційно-процесуального та оцінно-рефлексивного блоків і теоретично обґрунтовано педагогічні умови підготовки майбутнього вчителя хімії до формування гностичних умінь в учнів у позакласній діяльності, до яких віднесено: створення мотиваційної основи реалізації позакласної діяльності з хімії в закладі загальної середньої освіти; набуття здобувачами вищої освіти первинного професійного досвіду в ході організації навчання в закладі вищої освіти, їх озброєння сучасними формами та методами позакласної діяльності з хімії, орієнтованими на формування гностичних умінь в учнів; створення розвивального освітнього середовища закладів вищої освіти для активного залучення здобувачів вищої освіти до пізнавальної та дослідницької діяльності; використання сучасних інноваційних педагогічних технологій у підготовці майбутнього вчителя хімії до формування гностичних умінь в учнів у позакласній діяльності; побудова індивідуальної траєкторії професійної підготовки здобувачів вищої освіти з метою організації позакласної діяльності в закладі загальної середньої освіти. Також у цьому розділі розкрито сутність, структуру, критерії, показники готовності майбутнього вчителя хімії до формування гностичних умінь в учнів в ході організації позакласної діяльності.

Третій розділ «Експериментальна перевірка ефективності моделі підготовки майбутнього вчителя хімії до формування гностичних умінь в учнів у позакласній діяльності» містить опис програми проведення експерименту; результати діагностувального етапу експериментального дослідження та їх аналіз; опис методики реалізації моделі підготовки

майбутнього вчителя хімії до формування гностичних умінь в учнів у позакласній діяльності в умовах реального освітнього процесу; результати формувального етапу педагогічного експерименту, які підтверджують позитивну динаміку формування готовності майбутніх учителів хімії до формування гностичних умінь в учнів у позакласній діяльності.

Загальні висновки відповідають сформульованим завданням та впливають з її основних положень.

Розміщені у додатках матеріали конкретизують і розширюють зміст дисертації, сприяють повноті сприйняття основного тексту роботи.

Повнота викладу основних результатів дослідження в опублікованих працях. Основні результати дослідження О.Ю. Авдєєвої відображено в 36 публікаціях (25 одноосібних), з них: 1 стаття у зарубіжному періодичному виданні, 6 статей у наукових фахових виданнях України, 1 навчальний посібник, 7 навчально-методичних посібників, 20 тез доповідей на конференціях різного рівня. Зміст, обсяг та кількість друкованих праць відповідають вимогам МОН України щодо публікацій основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії і надають авторці право публічного захисту дисертаційного дослідження.

Ідентичність змісту анотації і основних положень дисертації. Текст анотацій, представлених українською та англійською мовами, є ідентичним і відображає зміст дисертації, висвітлює суттєві її аспекти, основні положення.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

В цілому позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих дисертанткою результатів, варто зазначити ряд дискусійних положень у змісті роботи, а також висловити окремі побажання:

1. На нашу думку, у змісті першого розділу дисертаційної роботи при обґрунтуванні теоретичних засад підготовки майбутнього вчителя хімії до формування гностичних умінь в учнів у позакласній діяльності доцільно було б здійснити аналіз дисертаційного дослідження Івахи Т.С., яка досліджувала проблему підготовки студентів до організації позакласної роботи з хімії.

2. Потребує пояснення виявлена у тексті дисертаційної роботи неузгодженість назв навчальної дисципліни «Позакласна робота з хімії» та «Позаурочна робота з хімії».

3. З тексту дисертаційної роботи незрозуміло як здійснювалася підготовка майбутніх учителів до формування гностичних умінь в учнів у позакласній роботі у межах вивчення навчальної дисципліни «Методика навчання хімії» на бакалаврському рівні. Чи взагалі здійснювалася така підготовка студентів до зазначеного виду професійної діяльності в межах даної дисципліни?

4. З метою більш детального ознайомлення з інформаційним обсягом навчальної дисципліни «Позаурочна робота з хімії» у додатках дисертаційної роботи доцільно було б розмістити її навчальну (робочу) програму, оскільки дана навчальна дисципліна є системотвірною у підготовці майбутніх учителів до формування гностичних умінь в учнів у позакласній роботі.

5. У п.10 загальних висновків бажано було б визначити перспективи подальшої науково-дослідної роботи з досліджуваної проблеми, оскільки там зазначено, що «проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів підготовки майбутнього вчителя хімії до формування гностичних умінь в учнів у позакласній діяльності».

Висловлені зауваження та побажання не знижують наукової і практичної цінності й загальної позитивної оцінки рецензованої дисертаційної роботи, якій притаманні оригінальність, високий теоретичний рівень, глибина наукових підходів до визначення педагогічних умов та методичного забезпечення процесу підготовки майбутніх учителів хімії до формування гностичних умінь учнів закладів загальної середньої освіти у позакласній діяльності.

Загальний висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам. Враховуючи актуальність досліджуваної проблеми, наукову новизну положень дисертації, обґрунтованість і достовірність отриманих результатів, їх теоретичну і практичну значущість, вважаємо, що

дисертаційне дослідження «Підготовка майбутнього вчителя хімії до формування гностичних умінь в учнів у позакласній діяльності», є актуальним, самостійним, завершеним науковим дослідженням, відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 та пунктам 9-18 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії» (затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2018 року № 167), а її авторка, Авдєєва Ольга Юріївна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 01 Освіта / Педагогіка, за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, доцент,

професор кафедри хімії та методики навчання хімії

Вінницького державного педагогічного

університету імені Михайла Коцюбинського

 О.А. Блажко

10 січня 2022 року

